

cuiusmodi est agilitas ad cursum, robor in pugilatu: sunt enim habitus quidam facultatum naturalium ab origine existentes, vel exercitio acquisiti.

DE CAUSA MATERIALI ET FORMALI.

THESIS XXV^a

I Distinguenda est notio materiae et formae cum reapse sunt una eademque res, et cum sunt duae res distinctae. II In hac altera hypothesi vere ipsis competit propria ratio causalitatis. III Formae praeterea distinctae a materia, quaeque ipsam realiter immutat et modificat, ea causalitatis quoque ratio asserenda, quae propria est causae efficientis. Idemque de materia asserendum est, si ipsa realiter modificat formam. IV Cum vero distinctae non sunt forma et materia, habetur quidem realiter causalitas materialis, non vero formalis.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Ut notio *materiae et formae* generatim, prout Ontologiae convenit, habeatur, iuvat primum harum causarum conceptus ex rebus artificialibus colligere, ex quibus reapse primum profecti sunt. Itaque si artificialia inspiciantur, haec generatim de hac duplici causa statui possunt. Cum aliquod subiectum pluribus modis se habere potest, distingui debet in ipso saltem ratione duplex elementum, unum indifferens ad plura et determinabile, alterum determinans, illud dicitur materia, hoc forma. Haec duo elementa sunt partes totius quod ex eorum synthesis coalescit, sunt autem partes heterogeneae, partesque essentiae. Hae partes se mutuo complent sub diverso respectu, forma enim determinat materiam ad certam speciem, vel certum modum entis; materia sustinet formam. Sanè materia est subiectum ex quo forma educitur, cui forma inhaeret, h. e. cui inexistendo habet esse, et quod inhaesione sua informat; nimirum materia est subiectum eductionis, inhaesionis, informationis. Materia comparata cum toto dicitur *materia ex qua*, ex qua nempe constituitur totum. Comparata

cum forma dicitur *materia ex qua et in qua*; quia ex ea educitur forma, et ei inhaeret. Comparata vero cum agente dicitur *materia circa quam*; nam circa eam operatur agens. Forma non producitur actione diversa ab ea qua fit totum: eo ipso enim quod fit figura vasis in creta, fit vas; quod est totum, et terminus factionis.

Proprium materiae est ut ex ea aliquid fiat, ipsa enim praesupponitur factioni et toti quod fit, et omnes reales partes sive entitates totius non sunt nisi ipsa materia. Proprium formae est ut per eam aliqua essentia fiat, h. e. ut per eam aliquid sit tale sive substantialiter, sive accidentaliter; ipsa enim essentiam totius determinat.

Proprium est formae et materiae mutua sui communicatione sive unione constituere totum. Proprium proinde horum elementorum est esse intrinseca ei quod fit.

Iam vero causa materialis et formalis possunt tum ratione tantum, tum re quoque distingui. Liqueat id in statua cuius forma, quae est figura, non distinguitur realiter a marmore; atque in homine, cuius forma, quae est anima, distinguitur realiter a corpore, quod est materia. Porro non eadem est omnino ratio utriusque causae in utraque hypothesi. Sane cum utraque realiter distinguitur, 1° necesse non est ut materialis causa totius sit subiectum eductionis et inhaesionis formae, h. e. sit causa materialis formae; sed sufficit ut sit subiectum informationis eius: liqueat in homine, cuius forma neque educitur a materia, neque ei inhaeret. Non enim fit ex materia, aut dependenter ab ea, quod est *educi a materia*; neque ei inexistit, ut ab ea pendet quoad esse, quod est *inhaerere*: sed solum informat materiam. Quare si *materia in qua* intelligitur ea quae informatur: etiam cum utraque causa est distincta, materia est *materia in qua*: si vero intelligitur ea, cui forma inhaeret pendens ab ea secundum esse, non est opus ut talis sit forma, cum altera ab altera distinguitur. 2° Necesse non est ut eadem actione fiat forma qua fit totum; potest enim forma esse substantia, quae per se manere possit. 3° Utraque habet veram rationem partis relate ad totum: ac de

utraque vere dici potest quod ex ea tanquam principio intrinseco fiat totum: non enim sicut dici potest: statua constat ex marmore, ut ita tota realitas statuae significetur, sic quoque dici potest: homo constat ex corpore, ut tota realitas hominis significetur; sed dicendum est constare ex corpore et anima. 4° Ambo se mutuo vere perficiunt, utraque enim alteram aliqua ratione modificat. 5° Forma est determinans eo sensu quod ab ipsa potissimum tanquam parte principali pendeat natura totius; quod ipsa compleat materiam per se indifferentem ad plura: non eo sensu quod omnia quae sunt in toto sint a forma: est enim pars supponens aliam partem. Materia est vicissim pars determinabilis: minus quidem principalis, sed et ipsa conferens ex se ad essentiam totius. 6° Praeter formam quae materiam actuat, et materiam quae actuari potest, spectari debet in materia modus eiusdem inductus a forma actuante; nam si materia determinatur, ergo mutatur: ideoque quemdam modum existendi habet, quem sine illa forma non haberet. Hic autem modus non est res distincta a materia; et respondet formis illis, quae realiter non distinguuntur a materia. 7° Proinde definiri potest materia huiusmodi *elementum intrinsecum determinabile*, et forma ei respondens *elementum intrinsecum determinans*.

Exposuimus quaedam, quae propria sunt formalis causae et materialis cum ab invicem distinctae sunt, supponentes formam esse subsistentem h. e. substantiam. Verum ut omnibus fiat satis, et ne quaestionum solutiones praecipemus, non est praetermittenda hypothesis formae alicuius realiter distinctae a materia, non tamen subsistentis, cuiusmodi sunt, iuxta peripateticos, anima belluina ceteraque formae ea inferiores. Porro in hac hypothesis 1° quod est causa materialis totius, est etiam causa materialis formae, quae fit dependenter ab ea, quaeque ei inherendo existit. 2° Utrum autem ea forma per se fiat, an fiat tantum quatenus fit totum, pendet ex iis quae in Cap. II diximus de Accidente (IV, 4. VI). 3° Cetera quae a num. 3° asseruimus formae subsistenti, et huic quoque non subsistenti tribuenda

sunt; nam pendent ex ratione utriusque communi, quod nempe sint realiter distinctae a materia.

Corollarium 1.^m Ergo materia et forma quae inter se realiter distinctae sint, non sunt univocae iis, quae ratione solum distinguuntur. Quare perperam a notione unius fit transitus ad notionem alterius, ut sine discrimine de una affirmetur quod alteri competit.

Corollarium 2.^m Distinguenda est ideoque notio *subiecti quod perficitur a notione causae materialis*; haec enim dicitur vel respectu illius, cuius essentiam ut pars determinabilis constituit, vel respectu illius quod ex ea fit, aut fit dependenter ab ea eique inexistit: illud vero dicitur respectu illius quod ipsum informat; etsi subiectum non sit pars essentiae eius, neque hoc ex subiecto, aut dependenter ab eo fiat.

Corollarium 3.^m In viventibus, quae se modificant, idem sub diverso respectu habet rationem causae agentis et causae materialis (Th. XXI. p. V).

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Ut causalitas propria materiae et formae distinctius intelligatur, consideremus primum materiam et formam, quae distinctae realiter sint, et quarum forma sit subsistens. Iam vero ambae sunt partes unius rei et simul constituunt unam naturam, unam substantiam compositam, unum per se; ambae simul se complent in constitutione totius: forma praeterea determinat essentia sua speciem totius, elevans alteram partem ad ordinem naturae perfectiorem. Huc redit notio causalitatis materiae et formae huiusmodi, ut manifeste liquet in homine: ipsae autem dicuntur causae, *quia se mutuo complentes ratio sunt cur existat totum et tale totum*: dicuntur proinde causae relatae ad invicem et ad totum. Quae duplex causalitas unam constituit causalitatem completam; quia se complentes constituunt totum, et totum constituentes se complent. Sunt autem ratio totius intrinseca ipsi toti, quod non est aliud praeter suas partes. Quare merito eis adseritur ratio causae. Habetur enim effectus quidam, nempe factum aliquod h. e. totum, sive, quod perinde est, utraque pars actu completa,

seu constituens totum; habetur ratio realis huius facti, eademque quodammodo, scilicet inadaequate, distincta ab effectu, quae quidem ratio est utraque pars alteri sua essentia unita: atqui haec est vere causalitas quaedam; nam ratio realis cur sit altera res a se distincta est causa: ergo. Itaque causalitatem suam exercent materia et forma communicatione essentiae suae, seu intima unione utriusque: et haec causalitas ipsis competit prout partes sunt. An alia simul causalitas eis sit adserenda mox disputabimus. Si vero spectetur causalitas modo descripta, et quae certe materiae et formae invicem distinctis competit, liquet causalitatem hanc differre a causalitate causae efficientis, quae in actione est sita; ideoque causam materialem et formalem non univoce convenire cum causa efficiente.

Conceptus traditus causalitatis utriusque elementi videbitur forte nonnullis mancus et incompletus. Censent enim quidam causalitatem formae eo redire ut per intrinsecam unionem eius cum materia ipsum esse formae communicetur materiae, et ita fiat unum esse substantiale ex forma et materia. Verum cum id dicitur, vel illud intelligitur quod nos quoque diximus, fieri nempe ex utraque unam naturam, cuius species determinatur a forma, et ad quam materia per formam elevatur, vel illud affirmatur quod non communiter ab omnibus tenetur, et quod nequit intelligi. Agimus enim de materia et forma distinctis realiter inter se, et de forma subsistente. Porro cum dicitur esse formae, vel significatur essentia, vel existentia. Si existentia; nequit existentia formae eadem numero communicari alteri parti; quia haec pars est in se ipsa aliquid reale, ideoque habet existentiam propriam; et repugnat aliquid formaliter existere per existentiam alterius (Th. III). Si intelligitur essentia, eatenus essentia formae communicari potest materiae quatenus ex forma et materia fit nova essentia, cuius speciem determinet forma. Id vero est quod nos diximus. Nequit vero ita essentia formae communicari materiae ut eadem numero sit essentia utriusque; nam sic non duo amplius entia haberentur, sed unum: atqui sunt duo, quia sunt duae reales partes consti-

tuentes totum. Itaque eatenus esse formae communicatur materiae, quatenus realitas formae immediate unitur materiae, et utraque simul constituunt unam naturam, quam determinat forma, et ad quam materia per formam elevatur. Ceterum quia ea doctrina urgeri solet potissimum in quaestione de unione animae cum corpore, ibi uberius de ipsa disputabitur: ideo illuc remittimus lectorem.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Forma unita materiae ita ipsam complet, et ad certam speciem determinat, ut ipsam intrinsece modificet, tribuens ei certum existendi modum, quem ex se non haberet. Ita anima unita corpori causa est cur ex. gr. existat in eo motus quidam perennis et vitalis, cuius proprium subiectum est corpus; qui motus vel vita vegetativa est, vel actus vitae vegetativae. Quaeritur qualis sit haec causalitas? Respondemus a) causalitatem hanc propriam esse formae, atque ab ea exeri eo quod ipsius est determinare alteram partem ad esse totius. Respondemus b) causalitatem hanc non esse per se formalem sed efficientem; ideoque formam a materia distinctam exerere etiam ἐνεργεῖν causae efficientis. Sane causa efficiens est iuxta Philosophum *principium mutationis in alio*; quod ergo in aliquo a se distincto principium est mutationis cuiusdam, se habet quoad hoc ut causa efficiens: atqui forma est principium mutationis in materia a se distincta; ergo quoad hoc est causa efficiens. Et re quidem vera, si spectas tantum illum motum perennem et vitalem, cuius proprium subiectum est corpus humanum, negare nequis eundem posse effici a Deo immediate citra animam: atqui Deus nequit esse causa formalis alicuius rei; eumque motum produceret activitate sua: ergo ille effectus est per se effectus causae efficientis.

Dices: nonne anima humana dicitur forma corporis quia est in eo principium vitae? ergo huc redit causalitas formalis. Distinguo antecedens: anima dicitur forma corporis, quia est principium in eo vitae, h. e. principium ipsi coniunctum, constituens cum ipso unum esse humanum, ad quod esse anima corpus determinat, *conc.* quatenus tantum causat in

eo vitam, *subd.* dicitur sub hac ratione forma corporis, quia haec est functio propria formae corporis, et hac implicite significatur etiam alia causalitas proprie formalis, quae cum priore est connexa, *conc.* quatenus hac sola functione contineatur proprie causalitas formalis, *neg.*

Dices rursus: anima est principium vitae in corpore eo quod est vivens in se ipsa; ergo vitam corpori non activitate efficiente, sed sui ipsius tantum communicatione impertit.

Respondeo: suppono modo sermonem esse de anima, quam nemo negat, nempe vel animalis, vel hominis. Itaque vel loqueris de vita sensitiva, vel vegetativa. Si de sensitiva; anima existens in corpore vitam sensitivam formaliter vivit, quia ipsa est quae elicit actum immanentem sensationis; corpori autem hanc potestatem non tribuit: sed sua unione facit ut corpus concurrat tanquam conditio intrinseca ad actum sensationis, ut in Anthropologia explicabitur. Potest vero corpus ita concurrere ad eum actum, quatenus vitam vegetativam vivens unitum est substantialiter animae. Si loqueris de vita vegetativa; haec quidem est ab anima, sed ab anima quatenus est principium vitae vegetativae. Atqui anima prout talis non est formaliter vivens; nam vita vegetativa formaliter in quadam augmentatione et nutritione consistit; anima vero non potest in se ipsa augeri, et nutriri: hunc ergo effectum in se ipsa non recipit; sed huius formalis effectus solum corpus quatenus tale potest esse subiectum, sicut sola anima est subiectum cognitionis. Non igitur hac in re habet locum operatio immanens animae, ideoque nec vita eius formaliter. Igitur cum dicitur anima vivens vita vegetativa, nequit intelligi nisi quod ipsa est corpori principium vegetationis; quod quidem officium sua activitate praestat.

Quaeres: ergo ne et materiae tribuenda est causalitas efficiens in formam? nam et ipsa complet et modificat formam.

Respondeo 1° complet quidem materia formam quatenus a) confert id quod formae deest ut sit totum; quatenus b) simul cum illa constituit principium completum operationis. Iam vero quoad primum non est opus ulla acti-

vitae materiae in formam. Quoad alterum materia complere potest formam sicut causa instrumentalis principalem (cum hoc tamen discrimine, quod est coniuncta in unam essentiam completam): causa vero instrumentalis per se nihil facit in principali, sed cum ea facit effectum, quem sola principalis efficere nequiret.

Si autem 2° vere materia modificat formam, non quidem extrinsece tantum (quatenus forma habet modum relativum unionis, cuius materia non causa est sed terminus) sed intrinsece; non est negandum quoad hoc materiam habere rationem causae efficientis. Nam modus ille non fit ex materia, nec in materia, sed in forma et ex forma, cui inest: et tantum fit a materia: non habet ergo quoad illum materia rationem causae materialis: restat igitur ut sit causa efficiens.

Si autem forma sit distincta quidem, sed non subsistens: dicendum est 1° quod forma et materia realiter totum constituunt se mutuo perficientes; ideoque utraque causae rationem habet, ut docuimus in II. p. Dicendum est 2° quod forma non est determinatio subiecti, sed causa determinans; ideoque ab ipsa est efficienter ille modus, qui per eam existit in subiecto. Ratio eadem est ac in praecedenti hypothesisi; id enim ex eo pendet quod sit forma realiter distincta a subiecto informato (cf. Th. XVII). Dicendum est 3° quod si forma huiusmodi fit e subiecto, vel dependenter ab eo, illud non habet tantum rationem causae materialis pro toto, sed etiam pro ipsa forma.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. Si forma et materia sint una eademque res, 1° rationis distinctione adhibita potest concipi duplex elementum, alterum ut subiectum et determinabile, alterum ut inhaerens et determinans, et utrumque ut constituens totum: atque ita potest concipi ratio causae formalis et materialis. Hoc autem pacto concipitur forma citra ullam suam activitatem per solam sui communicationem perficere materiam: habetur enim tantummodo subiectum et determinatio ipsius; causa autem determinans est agens extrinsecum. 2° A parte rei est a) id quod respondet

huic duplici conceptui, sed non eodem modo: b) habetur causalitas proprie dicta materialis; quia vere ex. gr. ex marmore et in marmore fit figura, quae separatione inadaequata potest ab eo separari: c) forma autem est ipsa realis determinatio subiecti, quae est ab agente: d) totum coalescens ex materia et forma proprie non est, quia omnis realitas totius ipsa est realitas materiae; sed dicitur supposita distinctione rationis. Quocirca e) forma quidem est realis, sicut est realis modus subiecti; at huic formae non competit realiter ratio causalitatis, quia non est aliquid praeter realitatem materiae, nec determinat materiam, sed est ipsa determinatio materiae.

Notanda ex dictis haec sunt. I Non est necesse ut ea perfectio, quam forma in subiecto producit, sit quoque in ipsa formaliter; nam eam producit sub ratione causae efficientis.

II Cum forma non distinguitur nisi ratione a subiecto, licet per ipsam subiectum sit tale, ipsa tamen opus non habet ut per aliud sit formaliter talis. Ratio est quia realiter non habetur nisi determinatio subiecti, quae non postulat nisi causam efficientem.

III Cum autem forma est res distincta a subiecto informato; si ideo ipsa requiritur ad aliquam determinationem conferendam, quia ens finitum nequit illam habere sine aliquo superaddito, tunc et ipsa forma si eam determinationem habere debet, oportet ut ab alia forma accipiat. Probat: nam 1° pro ipsa valet eadem ratio ac pro ceteris, scilicet et ipsa est ens finitum: 2° ex eo quod unum determinat aliud ad aliquid quod formaliter in ipso sit, sequitur quidem eam perfectionem contineri aliquo modo in determinante; sed non sequitur contineri in eo formaliter, ut diximus modo sub num. I. Quocirca cum ex huiusmodi exigentia formarum pro aliqua subiecti determinatione sequeretur processus in infinitum, patet negandam esse necessitatem earum.

Scholion. Cum materia et forma sunt duae res, atque uniuntur ad unam naturam completam unamque substantiam compositam constituendam, ut in homine et bruto, certus specialis modus unionis postulatur. Sane simplex

utriusque compenetratio non sufficit; quae enim compenetrantur non ideo fiunt una natura: neque sufficit actio transiens unius in aliud, possunt enim ita invicem agere duae naturae completae. Neque sufficit simplex collatio virium; nam etiam quae completae sunt naturae possunt una conferre vires ad communem effectum sive actionem. Quare non sufficit unio quae sit pure dynamica. Quid ergo requiritur? Requiritur certe unio ontologica, quae est ea qua fit ut unum subiectum existat omnium eorum quae propria sunt utriusque partis, ut vere ex. gr. dici possit idem est extensum atque intelligens (quod locum habet in homine). Quaerere autem quid postuletur ad hanc unionem obtinendam est reapse quaerere modum quo corpus et anima uniuntur ut constituent unum; de quo disputabimus cum de unione animae et corporis agemus.

DE CAUSA FINALI.

I Finis (ού ένεκα) definiri solet: *id, cuius gratia aliquid fit*: in qua definitione verba *aliquid fit* ipsum actum intentionis finis comprehendere debent; nam et ille propter finis bonitatem ponitur. Id autem quod ad finis assecutionem conducit dicitur *medium*. Finis ergo *propter se* intenditur ab agente: medium autem est quod *propter finem*, h. e. *propter eiusdem assecutionem* vel *effectionem* eligitur vel adhibetur. In fine ideo duplex ratio distingui potest 1° quod *propter se* intendatur: 2° quod *propter ipsum* intendatur seu eligantur media. Ratio prior vel sola sufficit ut aliquid dicatur *finis*.

Quidquid intenditur, propter aliquod motivum intenditur: quod vero propter se intenditur, habet in se ipso, vel in ipso concipitur esse motivum cur intendatur.

II Finis multipliciter dividitur. 1° *finis qui* et *finis cui*. *Finis qui* est illa res, quae intenditur; *finis cui* est subiectum, cui bonum intenditur. Nunquam seiuncti sunt hi duo fines; et sunt potius elementa obiectiva unius intentionis finis. Nam cum aliquod bonum vis, vel tibi vis, vel

alteri. *Finis qui subordinatus est fini cui;* volumus enim bonum vel nobis, vel alteri eo quod nos, vel alterum diligimus. Utrique autem convenit ratio finis, licet perfectius *fini cui.* Nam uterque est id, cuius gratia aliquid fit. Qui enim quaerit sibi sapientiam movetur amore sui, ut patet, et amore sapientiae, ex cuius bonitate excitatur ad amandam illam, et adhibenda media ad eius assecutionem, vel effectationem in se ipso. Subiectum vero, cui bonum diligitur: cum sit id cuius gratia ipsum bonum quaeritur vel efficitur, praestantiori modo habet rationem finis.

2° *Finis operis, et finis operantis.* Ille est finis in quem actio, vel opus natura sua ordinatur, diciturque proinde *finis intrinsecus;* ita finis aedificationis est aedificium, puta domus. *Finis operantis,* est ille ad quem operans opus suum vel suam actionem dirigit, diciturque *extrinsecus,* quia per se potest esse extrinsecus ipsi operi: ita finis operantis in aedificatione potest esse habitatio, potest esse merces, potest esse caritas, etc.

3° Ratione habita modi quo fine obiectivo potimur, finis alius est *efficiendus,* alius *tantum consequendus.* Ille est qui intenditur ut sit: sic opera artis sunt finis artificis: iste est cuius existentis assecutio intenditur: sic Deus est finis noster.

4° Si spectes res, quae finis rationem habere possunt, eae in duplici sunt differentia. Nam quaedam sunt terminus alicuius operationis; ut sanitas, quae est finis curationis. Quaedam autem sunt ipsa operatio, quae per se intenditur, quia per se ipsam placet; ita contemplatio potest esse finis contemplandi, sive potius ipsius contemplantis; quod declarabitur I^a p. seq. Th.

5° Ratione habita plurium, quae in unum finem ordinantur, finis dividitur in *proximum et ultimum.* *Ultimus* est, qui ad nullum alium finem ordinatur: et hoc, vel *positive,* vel *negative.* *Ultimus positive* est ille ad quem alii fines ordinantur, et ipse ad nullum alium ordinatur: *ultimus negative* is est qui ad alium non ordinatur. Potest autem finis ultimus esse vel in aliqua serie tantum actionum, vel

in universa serie actionum agentis. Ille ultimus *secundum quid,* hic ultimus *simpliciter* appellatur. *Proximus* est ille finis, ad quem nullus alius finis ordinatur, et qui ad alium ordinatur.

III Cum ergo in aliqua serie finis *proximus,* et finis *ultimus* habent locum, quaedam subordinatio existit; atque etiam esse potest *finis intermedius,* qui fini ultimo subordinetur, et ad quem proximus ordinetur: pluresque esse licet huiusmodi fines intermedios. Tales proinde fines comparati cum ultimo, cui subordinantur, participant rationem *mediorum;* quia ad illum conducunt. Ut autem distinguantur a mediis puris, et vindicent sibi rationem finis, necesse est ut vel etiam propter suam bonitatem amentur: vel propter ea efficienda vel consequenda aliud intendatur.

IV Duplex distinguendus est ordo, *intentionis,* et *executionis.* In ordine *intentionis* primo existit finis ultimus, quia cetera sive fines subordinati, sive pura media propter ipsum intenduntur. In ordine autem *executionis,* cum nempe agens se accingit ad consecutionem vel effectationem finis, ultimo loco existit finis primo intentus: qui ideo dicitur ultimus, cum in eo quiescat agens. Est vero ultimus in executione qui primus fuit in intentione; quia quae propter ipsum intenta sunt, habent erga ipsum rationem medii, quod ad finem obtinendum conducit. Hinc eadem ratione quod ultimum fuit in intentione, est primum in executione.

V Tandem distinguendus est finis *partialis,* et finis *totalis.* Hic est ille finis cuius intentio est agenti sufficiens ratio agendi. Ille est qui propter se quidem amatur, sed non movet agentem, nisi simul cum alio fine coniungatur. Ita homo prudens delectationem inhaerentem operationi sensibili non eligit, nisi alter quoque finis honestus accedat: ea tamen per se placet, et esse potest haud recte agenti finis totalis.

VI Intentio 1° duplex distinguitur: *directa et indirecta.* *Directa* est ea qua aliquid *per se,* h. e. ratione sui intenditur; *indirecta,* qua aliquid *per accidens,* h. e. ratione alterius intenditur. *Per se* intenditur finis; *per accidens* me-

dia ad finem intenduntur. Finis autem intentus dicitur quoad causas intelligentes id quod sibi ipsae praestituunt; quoad causas vero necessarias id quod tanquam terminus earum activitatis praestitutus est ipsis a natura.

Ab *intentione indirecta* distingue *simplicem permissionem* rei, quae comitatur, vel consequitur id quod intenditur. Possunt enim quaedam res praeter intentionem agentis a parte rei esse inter se connexae, et tamen tantum in alterutram, sive ut medium, sive ut finem, ferri intentio agentis: ut proinde alia solum permittatur.

Intentio 2° distinguitur in *formalem* et *virtualem*. *Formalis* dicitur quoad illud quod explicite h. e. secundum sui formam apprehensum ab agente, est terminus motus agentis: *virtualis* dicitur quoad illud, quod *implicite* continetur in termino formali, et quidem non tantummodo prout hic terminus se habet a parte rei, sed prout subest cognitioni. Limites namque intentionis petendi sunt a cognitione: non enim intenditur nisi cognitum.

Alia quoque ratione intentio dicitur *formalis* et *virtualis*, non spectata quatenus est *intentio*: sed quatenus est res quaedam: scilicet non *obiective* spectata, sed *subiective*. *Formalis* enim dicitur haberi intentio, vel intentio *formaliter* adesse, cum actu est: *virtualis* vero haberi, seu *virtualiter* manere, cum ea transeunte manet aliquid ab ea procedens, quod ad finem intentum ordinatur. Si autem quod manet est ipse effectus intentus h. e. finis, tunc non dicitur manere intentio; cessat enim intentio obtento fine.

THESIS XXVI^a

I Fini ratio causalitatis competit, II ipsique competit prout boni rationem habet. III Quamvis vero finis non moveat nisi apprehensus; quod tamen rationem causae habet, est bonum quod apprehenditur, cognitio autem est conditio eius causalitatis.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Fini duplex respectus causalitatis vindicari potest; nempe tum erga actus agentis, tum

erga media, quae propter ipsum eliguntur, et ad ipsum ordinantur. Cum fini causalitas asseritur, comparatur, ut patet, cum iis agentibus quae se ipsa movent ad finem. Cum autem prior ex dictis causalitas ei vindicatur; finis comparatur cum eo agente, cuius actus non sit ipse finis, cuiusmodi est actus divinus qui est ipse Deus, finis omnium. Hoc praestituto, sic probatur I^a pars thesis.

Causa est id quod influxu suo determinat existentiam rei novae (Cf. initium huius Capituli n. II): atqui finis est id quod influxu suo excitat actum intentionis eiusdem, atque electionis mediorum; atque ita mediate ratio est existentiae vel usus mediorum: ergo.

Prob. minor. Finis sua bonitate ratio est cur ii actus existant, qui proinde, cum sunt, dependent ab ea bonitate ut rationatum a sua ratione, et sunt ab ea distincti: atqui cum est in uno ratio ut aliud sit, et habetur dependentia huius ab illo, hoc ipso habetur influxus illius in istud: ergo. Minor patet; quia hic est conceptus abstractus causalitatis, ille nempe conceptus, qui a conceptu causalitatis efficientis colligitur, si fiat abstractio ab eius propria specifica ratione, h. e. activitate. Scilicet sub aliqua communi ratione influxus conveniunt causa efficiens, et finis: ideoque finis quoque causae rationem habet. Eius proinde causalitas in eo est quod ad eius bonitatis amorem vel desiderium voluntas moveatur.

In maiore autem huius syllogismi difficultas esse nequit nisi quoad id quod ultimo loco ponitur, nimirum distinctionem intercedere inter finem, et actus qui propter illum fiunt; eo quod dixerimus finem aliquando in ipsa operatione esse situm. Verum et in hac hypothese aliud est finis, puta contemplatio qui est actus intellectus, et aliud est intentio seu volitio eius, qui est actus voluntatis; imo et unus actus voluntatis potest esse ab alio actu eiusdem imperatus, sive intentus ut finis. Differt autem huiusmodi finis a fine, qui est efficiendus vel consequendus, eo quod pro priore necesse per se non sit ut media adhibeantur, quia est in nostra potestate immediata; quamvis conditiones fa-